

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzinin

Azərbaycan Respublikası bələdiyyələrinə 23 dekabr 2019-cü ildə keçirilən seçkilərin
nəticələri üzrə İlkin Rəyi

I. Xülasə

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda seçki sisteminin inkişafı və demokratik institutların formalaşması yönündə çalışan tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır. SMDT Azərbaycanda 23 dekabr 2019-cü il bələdiyyə seçkilərini uzunmüddətli qaydada seçkilərin bütün mərhələlərini – namizədlərin irəli sürülməsi, seçkiqabağı təşviqat, seçki günü səsvermə və səsərin sayılması prosesləri üzrə müşahidə edib.

SMDT uzunmüddətli müşahidəni 17 nəfər, seçki günü isə müşahidəni 125 nəfər müstəqil müşahidəçi ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirib. Seçki günü müşahidəçilər 118 seçki dairəsi üzrə milli təmsilçilik əsasında təsadüfi yolla seçilmiş 125 seçki məntəqəsində Statistika Əsaslanmış Müşahidə aparıblar. Qeyd edək ki, işğal altında olan rayonları əhatə edən 7 dairədə bələdiyyə seçkiləri keçirilmədiyi üçün SMDT bu dairələrdəki məntəqələri təsadüfi seçimə daxil etməyib.

SMDT bələdiyyə seçkilərinin fundamental hüquq və azadlıqların, xüsusilə azad seçkilərin keçirilməsi üçün zəruri olan sərbəst toplaşmaq, birləşmək və ifadə azadlıqlarının məhdudlaşdırıldığı şəraitdə keçdiyini qeyd edir. Yerli hüquq müdafiəçiləri siyasi təqiblərin davam etdiyini, ölkədə siyasi motivlərlə həbs olunan məhbusların sayının 112 nəfərə çatdığını qeyd ediblər. Bu təzyiqlərin nəticəsi olaraq əksər müxalif siyasi partiyaların təmsilçiləri və ictimai fəallar seçkilərdə iştirak etmədiklərini bəyan ediblər. Nəticədə həm ölkə üzrə, həm də ayrı-ayrı bölgələr üzrə seçki öncəsi siyasi fəallıq müşahidə olunmayıb. Bununla da bələdiyyə seçkiləri qarşıduran siyasi tərəflərin və namizədlərin rəqabəti şəraitində baş tutmayıb.

SMDT müşahidəçilərin qeydiyyatı ilə bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyasının fəaliyyətini müsbət qiymətləndirir, ancaq bəzi Dairə Seçki Komissiyalarının işində bu yöndə çatışmazlıqlar olduğunu qeyd edir. Bəzi DSK-lar müşahidəçi olmaq istəyən şəxslərin ərizələrini təmin etməyiblər. Ümumilikdə, seçki prosesində şəffaflıq prinsipi qanunun tələblərinə uyğun şəkildə qorunmayıb və bəzi DSK-lar qeydə alınmış namizədlərin sayı, onların siyasi mənsubiyyəti, o cümlədən akkreditə olunmuş müşahidəçilərin sayı barədə məlumat verməkdən imtina ediblər.

SMDT namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı dövründə bəzi seçki dairələrində inzibati resurslardan istifadə hallarını, həmçinin bəzi şəxslərin namizədliyinin tutarlı əsaslar göstərilmədən qeydə alınmadığını müşahidə edib. Bu şəxslərin əksəriyyəti namizədliyini öz təşəbbüsü ilə irəli sürən vətəndaşlar olub. Ancaq bu cür hallarla bağlı məhkəmələrə şikayətlər daxil olmayıb.

SMDT seçkiqabağı təşviqat dövründə bəzi namizədlərə və müşahidəçilərə qarşı yerli icra hakimiyyətləri orqanları, DSK və MnSK üzvləri, o cümlədən bələdiyyə əməkdaşlarının təzyiq hallarını qeydə alıb. Namizədlərin təşviqat materialları bəzi seçki məntəqələri ərazisində məhv edilsə də, bununla bağlı araşdırmalar aparılmayıb. Ümumilikdə, seçkiqabağı təşviqat mərhələsində passivlik və rəqabətsiz mühit müşahidə olunub. Bunun əsas səbəbləri əlverişli seçki mühitinin olmaması, nüfuzlu müxalifət partiyalarının seçkilərdə iştirak etməməsi və 9 fevral 2020-ci ilə növbədən kənar parlament seçkilərinin təyin edilməsi nəticəsində iki seçki dövrünün üst-üstə düşməsi olub.

SMDT 23 dekabr seçki günü səsvermə və səslərin sayılması prosesinin müşahidəsi zamanı ənənəvi və kobud qanun pozuntuları qeydə alıb. Belə ki, seçki məntəqələrinin 45 faizində adları seçici siyahısında olmayan seçicilərin səsvermədə iştirakı, 45 faizində seçki qutusuna saxta bülletenlərin atılması, 43 faizində isə bir şəxsin bir neçə dəfə səsverməsi halları qeydə alınıb. Seçki günü həmçinin müstəqil müşahidəçilərə və jurnalistlərə qarşı ciddi təzyiq halları müşahidə edilib. Bu təzyiqlər seçki məntəqələrində qanun pozuntularına irad bildirən və səslərin sayılmasını izləmək istəyən vətəndaşlara qarşı baş verməklə, səsvermə və səslərin sayılması prosesinin şəffaflığına xələl gətirib.

SMDT əksər seçki məntəqlərində seçici fəallığının rəsmi rəqəmlərdən xeyli aşağı olduğunu qeydə alıb. Müşahidəçilərdən toplanan məlumatlara əsasən seçici fəallığı təxminən 21 faiz olub. Ancaq MSK-nın açıqladığı rəsmi nəticələrdə seçici fəallığının 32.7 faiz olduğu bildirilib. SMDT bu uyğunsuzluğun ətraflı araşdırılmasını vacib sayaraq, seçki məntəqələrində seçki qutularına topa bülletenlərin atılması, adları seçici siyahısında olmayanların səsverməyə buraxılması halları nəticəsində seçici fəallığının da süni şəkildə şişirdildiyini bildirir.

Seçki komissiyaları, xüsusən də MSK seçkilərin aşkarlıq və qanunçuluq çərçivəsində idarə olunmasına məsul olsa da, seçki prosesinə kənar müdaxilələrin qarşısının alınması, səsvermə qaydalarının kobud şəkildə pozulması hallarının önənməsi və araşdırılması ilə bağlı söylər göstərməyib.

SMDT-nin 23 dekabr 2019-cu il bələdiyyə seçkilərinin bütün mərhələləri üzrə müşahidələrinin ilkin nəticələri göstərir ki, bələdiyyə seçkiləri siyasi azadlıqların kəskin məhdudlaşdırılması, bərabər və həqiqi rəqabət imkanlarının çatışmazlığı, səsvermə və səslərin sayılması qaydalarının kütləvi şəkildə pozulması şəraitində keçirilib. Bununla da bələdiyyə seçkiləri alternativ seçim şəraitinin olmaması, azad və ədalətli seçkilər üzrə milli qanunvericiliyin və beynəlxalq standartların pozulması şəraitində keçirilərək Azərbaycan vətəndaşlarının gerçək və azad iradəsini ifadə etməyib.

SMDT bələdiyyə seçkilərinin ilkin nəticələri üzrə aşkara çıxan çatışmazlıqların aradan qalxması, xüsusən də seçkiqabağı təşviqat və seçki günü kobud qanun pozuntularının baş verməsinə görə cavabdeh olan şəxslərin müəyyən edilib məsuliyyətə cəlb olunmasını tövsiyyə edir. SMDT hesab edir ki, Azərbaycan seçki mühitinə, o cümlədən ölkədə dinc yolla hakimiyyət dəyişikliyinə inamı sarsıtmamaq üçün ölkədə qarşıduran siyasi qüvvələr arasında etimad mühitinin yaradılması, bunun üçün seçki qanunvericiliyi və təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi yönündə siyasi iradə nümayiş etdirilməsi vacibdir.

II. Giriş

23 dekabr 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikası bələdiyyələrinə müstəqilliyini bərpasından sonra beşinci dəfə seçkilər keçirilib. Mərkəzi Seçki Komissiyasının 18 oktyabr 2019-cu ildə qəbul etdiyi qərara əsasən bələdiyyə seçkiləri 118 seçki dairəsində 1606 bələdiyyə üçün keçirilib. Ermənistanın işğalı altında olan Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonları əhatə edən 7 dairədə seçkilər keçirilməyib.

SMDT 23 dekabr bələdiyyə seçkilərinin onunla əməkdaşlıq edən könüllü müşahidəçilər vasitəsilə uzunmüddətli qaydada monitorinqini təşkil edib. Bələdiyyə seçkilərində müşahidəçi olmaq istəyən vətəndaşlara SMDT hüquqi yardım göstərərək, onların Mərkəzi və Dairə Seçki Komissiyalarında qeydiyyatdan keçməsinə, habelə seçki qaydaları, müşahidəçilərin hüquq və vəzifələri, tərəfsizlik üzrə davranış qaydaları barədə məlumatlanmasına yardım edib.

SMDT seçkiqabağı monitorinqi 17 nəfər uzunmüddətli müşahidəçidən daxil olan məlumatlar əsasında həyata keçirib. Seçki günü müşahidəçiliyə isə 125 nəfər vətəndaş qoşulub. Bu sənəd ümumilikdə 142 nəfər ölkə vətəndaşının verdiyi məlumatlar əsasında hazırlanıb. Müşahidə üzrə məlumatlar zərurət yarandıqda seçicilər, seçki komissiyası üzvləri, namizədlər və ya onların nümayəndələri ilə dəqiqləşdirilərək təhlil edilib.

Seçki günü müşahidəçiliyi SMDT Statistika Əsaslanan Müşahidə (SƏM) metoduna əsasən təsadüfi yolla seçilmiş seçki məntəqələrində həyata keçirib. SƏM metodologiyası üzrə müşahidə ölkənin milli statistikasına əsasən seçki məntəqlərinin təsadüfi seçilməsini, həmin seçki məntəqlərindən seçk günü dəqiq və operativ məlumatların verilməsini nəzərdə tutur.

Bu sənədə seçki öncəsi siyasi vəziyyət, insan hüquqları, xüsusilə sərbəst toplaşmaq, birləşmək və ifadə azadlıqlarının durumu, seçki komissiyalarının fəaliyyəti, namizədlərin irəli sürülməsi, qeydə alınması prosesi, seçkiqabağı təşviqat, seçki günü səsvermə və səsərin sayılması prosesi üzrə müşahidələr daxil edilib.

SMDT Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafı sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatıdır.

SMDT 1 dekabr 2008-ci ildə Seçki Monitorinq Mərkəzinin (SMM) əsasında yenidən təşkil olunub. Xatırladaq ki, 14 may 2008-ci ildə SMM-in qeydiyyatı Ədliyyə

Nazirliyinin qanunsuz iddiası əsasında Xətai Rayon Məhkəməsi tərəfindən ləğv edilib. SMDT 2009-cu ildə Ədliyyə Nazirliyinə qeydiyyat üçün müraciət etsə də, bu müraciət təmin edilməyib və SMDT məhkəməyə birləşmək hüququnun pozulması iddiası üzrə şikayət edib. Ancaq daxili məhkəmələr SMDT-nin şikayətini təmin etmədiyi üçün Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət edib.

SMDT (keçmiş SMM) 2001-ci ildən Azərbaycanda keçirilən 15 seçkinin monitorinqini həyata keçirib. Seçkilərin monitorinqi ilə bağlı SMDT indiyədək 14000 nəfərdən artıq vətəndaşa 600-dən çox təlim keçib və onların seçki komissiyalarında akkreditə olunmalarına hüquqi-texniki yardım göstərib.

SMDT ATƏT-ə üzv olan ölkələrin vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını (VCT) birləşdirən Seçkilərin Monitorinqi Təşkilatlarının Avropa Şəbəkəsi (ENEMO), Şərq Tərəfdaşlıq ölkələrinin Vətəndaş Cəmiyyəti Forumu, Demokratik Seçkilər üzrə Avropa Platformasının (EPDE) və Yerli Seçki Müşahidəçilərinin Qlobal Şəbəkəsinin üzvüdür. SMDT seçkilərin müşahidəsi sahəsində Yerli Seçki Müşahidə Təşkilatlarının Qlobal Bəyannaməsinin prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir.

III. Bələdiyyə seçkiləri üzrə hüquqi mühit

3.1. Bələdiyyələrin statusu və səlahiyyətləri

12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının IX fəslində yerli özünüidarəetmənin təşkili, bələdiyyələrin fəaliyyəti, səlahiyyətləri və müstəqilliklərinin təminatı kimi məsələlərlə bağlı ümumi müddəaları əks etdirir.¹ Ölkədə ilk bələdiyyə seçkiləri 1999-cu ilin dekabrında keçirilib.

Milli qanunvericilik bələdiyyələrin statusu və bələdiyyələrlə icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətləri arasında sərhədi dəqiq müəyyən etmir. Belə ki, çox sayda yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətinə aid olunmalı məsələlər yerli icra hakimiyyətlərinin müstəsna səlahiyyətindədir. Eyni zamanda “Bələdiyyələrin statusu haqqında” qanunla bələdiyyələrin səlahiyyətinə aid bəzi məsələlər başqa qanunvericilik aktları ilə yerli icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətinə daxil olur. Təcrübədə isə bu səlahiyyətlər böyük ölçüdə yerli icra hakimiyyətləri tərəfindən həyata keçirilir. Bu cür situasiyalarda “Bələdiyyələrin statusu haqqında” qanun bələdiyyələrin müdaxiləsinə imkan vermir.² Bu səbəbdən hüquqi baxımdan bələdiyyələr yerli icra hakimiyyətlərindən asılı olmasalar da, təcrübədə icra hakimiyyətlərinin əlavəsinə çevrilirlər. Prezidentin 6 iyun 2012-ci ildə təsdiq etdiyi “Yerli İcra Hakimiyyətləri Haqqında” Əsasnamə yerli icra hakimiyyəti orqanlarına bələdiyyələrin səlahiyyətinə aid

¹ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 15 noyabr 1995-ci il, ilkin mətn, IX Fəsil, <http://www.e-qanun.az/framework/897#>

² Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, Maddə 4.3, 5.2, <http://www.e-qanun.az/framework/4770>

əksər məsələlər üzrə qərar vermə səlahiyyəti verib. Bununla da bələdiyyələrin statusu və səlahiyyətləri yerli idarəçilikdə daha da zəiflədilib.³

Avropa Şurasının Yerli və Regional Hökumətlər Konqresi 2003-cü ildən bəri Azərbaycan hökumətinə yerli idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi, yerli icra hakimiyyətləri ilə bələdiyyələr arasında səlahiyyətlərin sərhədinin dəqiq müəyyən edilməsi, yerli idarəçiliklə bağlı vacib olan səlahiyyətlərin bələdiyyələrə ötürülməsi və bələdiyyələrin yerli icra hakimiyyətlərindən asılılığına son qoyan digər tövsiyələr təqdim etdib⁴. Ancaq ötən 16 ildə yerli idarəçiliyin mərkəzsizləşməsi yönündə islahatlar aparılmayıb.

3.2. Seçki qanunu

Bələdiyyə seçkilərini tənzimləyən əsas hüquqi sənədlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası⁵, Seçki Məcəlləsi⁶, həmçinin Siyasi partiyalar haqqında qanun, Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında qanun, Cinayət Məcəlləsi, İnzibati Xətalər Məcəlləsi və digər bir sıra qanunvericilik aktlarıdır.

Konstitusiyada bələdiyyələrin seçkilər əsasında formalaşdırılmalı olduğu irəli sürülsə də, digər seçkili orqanlardan fərqli olaraq onların səlahiyyət müddəti göstərilməyib. Bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti Seçki Məcəlləsi ilə tənzimlənib və bu müddət 5 ildir. Qanuna görə, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, yəni 18 yaşına çatmış və müvafiq seçki dairəsində daimi yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları bələdiyyələrə üzv seçilə bilərlər.

Ölkədə mövcud olan 125 seçki dairəsindən yalnız 118-də bələdiyyə seçkiləri keçirilib. Digər 7 seçki dairəsində bələdiyyə seçkiləri həmin dairələrə aid olan rayonların Ermənistanın işğalı altında olması səbəbindən keçirilmir və bu rayonlardan olan məcburi köçkünlər də seçkilərdə nə aktiv, nə də passiv formada iştirak edə bilərlər.

Seçki qanununun təkmilləşdirilməsi, xüsusilə seçki komissiyalarının paritet əsaslarla formalaşdırılması, seçki pozuntularından verilən şikayətlərə baxan seçki komissiyaları tərkibindəki Ekspert Qruplarının və məhkəmələrin müstəqilliyinin təmin edilməsi ilə bağlı ATƏT/DTİHB, Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası və digər beynəlxalq qurumların tövsiyələrinin heç biri yerinə yetirilməyib. Əksinə, Seçki Məcəlləsinə müxtəlif vaxtlarda edilən dəyişikliklərlə Seçki Məcəlləsi demokratik prinsiplərdən daha da uzaqlaşıb.

IV. Seçki qabağı siyasi mühit

³ Yerli İcra Hakimiyyətləri Haqqında Əsasnamə, 6 iyun 2012-ci il, <http://www.e-qanun.az/framework/23701>

⁴ Avropa Şurasının Yerli və Regional Hökumətlər Konqresinin Azərbaycanla bağlı hesabatı, 26 fevral 2013, https://rm.coe.int/1680719568#_Toc347757447

⁵ Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının IX Fəslə

⁶ Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi, (27 may 2003-cü ildə qəbul edilib) <http://www.e-qanun.az/code/17>

Seçkilər fundamental hüquq və azadlıqların, xüsusilə azad seçkilərin keçirilməsi üçün vacib olan sərbəst toplaşmaq, birləşmək və ifadə azadlıqlarına məhdudiyətlər şəraitində həyata keçirilib.

Bəzi müxalif partiyalar isə seçkilərlə bağlı rəsmi açıqlama verməsə də, demokratik seçki mühitinin olmamasını əsas gətirərək, 23 dekabr bələdiyyə seçkilərində iştirak etməyiblər. Ancaq SMDT-nin əvvəlki bələdiyyə seçkiləri üzrə müşahidəsi göstərir ki, bələdiyyələrin yerli idarəçilik institutu kimi geniş səlahiyyətlərə malik olmaması, o cümlədən yerli icra hakimiyyətlərindən asılılığı bu seçkilərdə rəqabət mühitinə mənfi təsir edir.

SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, ölkə boyu seçicilər arasında seçkiyə kütləvi inamsızlıq mövcuddur. Seçicilər bəzi hallarda bələdiyyə seçkilərinin keçirilmə tarixini bilmir, seçki öncəsi siyasi fəallıq müşahidə edilməyib.

4.1. İfadə azadlığı

Müstəqil hüquq müdafiəçilərindən ibarət İşçi Qrupun açıqladığı siyasi məhbus siyahısına əsasən hazırda ölkədə 5 jurnalist siyasi motivlərlə həbsdədir.⁷ Öncəki aylarda bir çox jurnalistin ölkədən çıxışına qoyulan qadağa qaldırılsa da, hazırda 6 jurnalist hələ də xaricə səfər qadağasına məruz qalır.

Müstəqil çap mediası tamamilə sıradan çıxarıldığı üçün müxalifətin və müstəqil şəxslərin əsas tribunası, sosial media vasitələridir. Bununla belə internet üzərindən yayılan müstəqil mediaya da məhdudiyətlər gətirilib. Bəzi xəbər portalları, o cümlədən Azadlıq radiosu, Azadlıq qəzeti, Meydan TV-nin veb sahifələrinə bütün ölkə ərazisində giriş məhdudlaşdırılıb.

4.2. Sərbəst toplaşmaq azadlığı:

Bələdiyyə seçkiləri dövründə kütləvi tədbirlər keçirilməyib. Seçki öncəsi sərbəst toplaşmaq azadlığına siyasi məhdudiyətlər yaradılıb. Məsələn, Demokratik Qüvvələrin Milli Şurasının 19 yanvar 2019-cu ildə keçirdiyi etiraz mitinqindən şəhərin mərkəzinə yaxın yerlərdə aksiya keçirməyə nail ola bilməyib. Milli Şura bir il ərzində 8 dəfə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinə mitinq keçirmək üçün müraciət etsə də, ya mənfi cavab alıb, ya da Bakıdan kənar qəsəbələrdə yer təklif olunub. Bununla razılaşmayan Milli Şura 19 oktyabrda şəhərin mərkəzində 28 may metrosunun yanında etiraz aksiyası keçirməyə cəhd edib. Ancaq 100-dən artıq fəalın həbs edildiyi aksiya polisən aşırı fiziki güc tətbiq etməsi nəticəsində dağıdılıb. Bu aksiyada Milli Şura liderləri də daxil olmaqla çoxlu sayda iştirakçı polis zorakılığına, saxlandıqdan sonra polisən işgəncələrinə məruz qalıb.⁸

4.3. Vətəndaş Cəmiyyəti

⁷Vahid siyasi məhbus siyahısı üzrə İşçi Qrupun yenilənmiş siyahısı, 25 noyabr 2019, <https://smdtaz.org/wp-content/uploads/2019/11/Vahid-Siyasi-Mahbus-Siyahisi-25.11.2019-az.pdf>

⁸EMDS issued a statement on the 19-20 October rallies in Baku, <https://smdtaz.org/en/emds-issued-a-statement-on-rallies-19-20-october-in-baku/>

2014-cü ildən etibarən vətəndaş cəmiyyətinin fəaliyyətinə, eləcə də qanunlara gətirilən məhdudiyətlərin aradan qaldırılması yönündə müsbət dəyişikliklər baş verməyib. VCT-lərin fəaliyyətinə maneə olan əsas problemlər - dövlət qeydiyyatının mürəkkəbliyi, VCT-lərin maliyyələşməsinə hüquqi məhdudiyətlər, ağır sanksiyalar, VCT-lərin sərbəst fəaliyyətinə siyasi təzyiqlər hələ də qalmaqda davam edir.⁹

V. Seçki komissiyalarının fəaliyyəti

Mərkəzi Seçki Komissiyası fəaliyyətini qanunla müəyyən edilmiş müddətdə həyata keçirib. Təqvim planı üzrə zəruri sənədlərin hazırlanması və seçki prosesinin mərhələləri vaxtında icra olunub. Bununla belə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı dövründə MSK-nın onlayn məlumat mərkəzinin yubanmalara yol verdiyi, namizəd olan şəxslər barədə məlumatların açıqlanmadığı qeydə alınıb.

MSK öz təşəbbüsü ilə müşahidəçi kimi seçkilərdə iştirak etmək istəyən vətəndaşlara, o cümlədən SMDT ilə əməkdaşlıq edən könüllülərə müsbət cavab verərək onları müşahidəçi kimi qeydiyyata alıb.

Dairə Seçki Komissiyalarının fəaliyyətində davamiyyət çatışmayıb, bəzi hallarda komissiya üzvləri iş vaxtı tam tərkibdə toplanmayıb. Bəzi dairələrdə müşahidə aparmaq üçün DSK-lara gələn müşahidəçilərə namizəd kimi qeydə alınmış və alınmamış şəxslərin sayı, siyasi mənsubiyyətləri, qeydə alınmış müşahidəçilərin sayı və s. məsələlərlə bağlı komissiya üzvləri tərəfindən hər hansı məlumat verməkdən imtina edilib.

Bəzi DSK-lar müxtəlif səbəblərlə müşahidəçiləri qeydə almaqdan imtina ediblər.

93 sayılı Bərdə Şəhər DSK-da müşahidəçi olmaq istəyənlərə bildiriblər ki, onları qeydə ala bilməzlər, yalnız namizədlər qeydə alındıqdan sonra müşahidəçi olmaq üçün müraciət edə bilərlər.

90 sayılı Ağdaş seçki dairəsi ərazisində 3 nəfər müşahidəçi olmaq üçün DSK-ya müraciət etsə də, 5 gün müddətində onların ərizəsi müxtəlif bəhanələrlə qəbul edilməyib. Yalnız 5 gündən sonra ərizələri qəbul edilib.

VI. Seçici siyahıları

Seçki Məcəlləsinə görə, seçicilərin daimi siyahısı hər bir seçki məntəqəsi üzrə MnSK tərəfindən MSK-nın müəyyənləşdirdiyi formada hər il mayın 30-dək təsdiq edilir və səsvermə gününə azı 25 gün qalmış dəqiqləşdirilir. Bu müddətdən sonra səsvermə gününədək (səsvermə günü də daxil olmaqla) seçici siyahısına seçici MSK-nın müəyyən etdiyi qaydada yalnız MnSK tərəfindən əlavə edilə bilər.¹⁰

29 may 2019-cu ildə Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi və digər qurumların köməkliyi ilə hazırlanan vahid seçicilər siyahısına 5212902 (beş milyon iki yüz on iki min doqquz yüz

⁹ SMDT-ni 23 dekabr 2019-cu il Bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı Mövqe Sənədi, <https://smdtaz.org/az/smdt-nin-b%c9%99l%c9%99diy%c9%99-seckil%c9%99ri-onc%c9%99si-movqe-s%c9%99n%c9%99di/>

¹⁰ Seçki Məcəlləsi, Maddə 46, <http://www.e-qanun.az/code/17>

iki) seçici daxil edilib.¹¹ Ancaq Dövlət Statistika Komitəsinin ölkə əhalisinin sayı üzrə məlumatına görə, səsvermə yaşı olan (18 yaşdan yuxarı) vətəndaşların sayı təxminən 7 milyon nəfərdir. Seçicilərin sayı ilə bağlı Statistika Komitəsinin rəqəmləri ilə MSK-nın açıqladığı rəqəmlər arasında olan 2 milyona yaxın fərqlə bağlı MSK uzun illərdir ki, hələ də ağlabatan açıqlama vermir.

Qanun seçici siyahılarının səsvermə gününə azı 35 gün qalmış seçki məntəqlərində səsvermə otağından kənarda, seçicilərin yaxşı görə biləcəyi və gediş-gəliş üçün asan olan yerlərdə yerləşdirilməsini nəzərdə tutur¹². Ancaq SMDT-nin apardığı müşahidələri göstərir ki, bəzi MnSK-lar seçici siyahılarını seçki məntəqəsinin qarşısında qanunla müəyyən edilmiş müddət başlasa da, ya yerləşdirməyiblər, ya da gediş-gəliş üçün uyğun yerlər müəyyən etməyiblər.

VII. Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı

Seçki Məcəlləsinə görə namizəd öz təşəbbüsü ilə və ya aktiv seçki hüququ olan seçicilər, siyasi partiya və siyasi partiyalar bloku tərəfindən irəli sürülə bilər. Əgər şəxsin namizədliyi öz təşəbbüsü ilə və ya aktiv seçki hüququ olan seçicilər tərəfindən irəli sürülürsə, bu barədə müvafiq seçki komissiyasına bildiriş göndərilməlidir¹³.

Seçki Məcəlləsinə görə müvafiq seçki ərazisi üzrə bələdiyyə üzvlüyünə namizəd kimi qeydə alınmaq üçün namizədliyi irəli sürülmüş hər bir vətəndaş:

- əhalisi 99.999-dan çox olan ərazidə — 150;
- əhalisi 49.999-dan çox olan ərazidə — 100;
- əhalisi 19.999-dan çox olan ərazidə — 75;
- əhalisi 9.999-dan çox olan ərazidə — 50;
- əhalisi 4.999-dan çox olan ərazidə — 30;
- əhalisi 4.999-dan az olan ərazidə — 15 seçici imzası toplamalıdır.

7.1.Rəsmi məlumat

Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi 18 oktyabr 2019-cu ildə başlayıb və 22 noyabr 2019-cu ilədək davam edib.

Ölkə üzrə 1606 bələdiyyəyə 15156 bələdiyyə üzvü seçilib. MSK-nın açıqlamasına görə seçkilərdə namizəd olmaq üçün 42 mindən artıq müraciət olub və imza vərəqələrini doldurub geri verənlərin hamısının namizədliyinin qeydə alınıb. Bülletenlərə 41 min 800 namizədin adı daxil edilib.¹⁴

¹¹ Mərkəzi Seçki Komissiyası 2019-cu il üzrə daimi seçicilər siyahısının tərtib edilməsi və dəqiqləşdirilməsinə yekun vurub <http://www.msk.gov.az/az/newsmsk/1027>

¹² Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi, Maddə 48, <http://www.e-qanun.az/code/17>

¹³ Ibid, Maddə 53

¹⁴ Azertac, 30 noyabr 2019, <https://azertag.az/xeber/1361702>

MSK-nın açıqlamasına görə seçkilərdə 13 siyasi partiya iştirak edib.¹⁵ Qeydə alınmış namizədlərin üçdə biri siyasi partiyaların namizədləridir. İtqıdarda olan Yeni Azərbaycan Partiyası digər siyasi partiyalarla müqayisədə daha çox namizəd irəli sürüb və ölkə üzrə namizədlərin təxminən 40 faizi bu partiyanın təmsilçiləri olub.

MSK seçkilərdə iştirak edən partiyaların adını açıqlasa da, əvvəlki bələdiyyə seçkilərindən fərqli olaraq hansı partiyanın nə qədər namizədi olması barədə dəqiq rəqəmləri paylaşmayıb.¹⁶ Bununla yanaşı MSK-nın rəsmi veb saytında yerləşdirilən məlumata əsasən bir çox dairələrdə (xüsusilə Naxçıvan MR-da yerləşən dairələrdə) namizədin siyasi mənsubiyyəti Yeni Azərbaycan Partiyası göstərilə də, həmin şəxslər namizədliklərini öz təşəbbüsləriylə irəli sürüblər.

7.2. Namizədlik üçün imzaların toplanması prosesi

SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, bəzi seçki dairələrində inzibati orqanların, xüsusilə icra hakimiyyəti orqanlarının DSK-ların fəaliyyətinə müdaxilə halları olub. DSK-lar namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsini icra strukturları ilə koordinasiya şəkildə idarə ediblər.

93 sayılı Bərdə Şəhər və 94 sayılı Bərdə Kənd DSK-larda namizədliyini müstəqil irəli sürən şəxslərə namizədliklərinin icra hakimiyyəti ilə razılaşdırılıb razılaşdırılmadığı soruşulub. 94 sayılı Bərdə Kənd DSK-da isə imzaları toplayıb vermiş şəxsin namizədliyi yalnız icra hakimiyyətinin rəyindən sonra təsdiq edilib.

SMDT bəzi seçki dairələrində namizədlər üçün imza toplanması zamanı da inzibati resurslardan istifadə hallarını qeydə alıb. Məsələn, **94 sayılı Bərdə kənd seçki dairəsi** ərazisində yerləşən Böyük Göyüşlü bələdiyyəsinə namizəd Şamxal Vəliyev imzaların toplanmasında iştirak etməyib. Onun əvəzinə kənd icra nümayəndəsi Aqil Muradov namizəd üçün imzaları şəxsən toplayıb.

59 sayılı Salyan seçki dairəsində rayon təhsil şöbəsinin tapşırığı ilə imzaların toplanmasında məktəb kollektivlərindən istifadə olunduğu, xüsusilə hakim partiyanın xeyrinə məktəblərdə müəllimlərdən imzaların toplanması halları müşahidə edilib.

81 sayılı Beyləqan seçki dairəsində kənd MəSK-larda müəyyən şəxslər üçün imzalar əsasən kənd bələdiyyələrinin, kənd icra nümayəndələrinin sədrlərinin köməkliliyi ilə, məktəb direktorlarının, idarə və müəssisə rəhbərləri tərəfindən toplanılıb.

7.3. Namizədlərin qeydiyyatı üzrə müşahidələr

SMDT-yə daxil olan məlumatlar göstərir ki, bəzi dairələrdə müxtəlif səbəblər göstərərək, 120 nəfərdən artıq şəxsin namizədliyi qeydə alınmayıb. DSK-lar qeydə almaqdan imtınanı əsasən

¹⁵ İbid.

¹⁶ Qeydə alınan namizədlərin seçki dairələri üzrə məlumatları <https://www.infocenter.gov.az/archive/Bld2019.aspx?i=3>

zəruri sənədlərdəki çatışmazlıqlarla izah ediblər. Bu şəxslərin böyük əksəriyyəti namizədliyini öz təşəbbüsü ilə irəli sürən vətəndaşlar olub. Bu cür hallar aşağıdakı seçki dairələrində qeydə alınıb:

- 57 sayılı Kürdəmir seçki dairəsində **73 nəfər**;
- 37 sayılı Nizami (Gəncə) birinci seçki dairəsində **19 nəfər**;
- 113 sayılı Şəki şəhər seçki dairəsində **11 nəfər**;
- 38 sayılı Nizami (Gəncə) ikinci seçki dairəsində **9 nəfər**;
- 114 sayılı Şəki kənd seçki dairəsində **7 nəfər**;
- 8 sayılı Binəqədi birinci seçki dairəsi üzrə **1 nəfər**;

VIII. Seçkiqabağı təşviqat kampaniyası

Seçkiqabağı təbliğat-təşviqat kampaniyasına 30 noyabr 2019-cu ildə start verilib və 22 dekabr səhər saat 8:00-a qədər davam edib.

8.1. Seçkiqabağı təşviqatın kütləvi tədbirlər vasitəsilə təşkili

Seçki öncəsi təşviqat mərhələsində yüksək passivlik və rəqabətsiz mühit müşahidə olunub. Bunun əsas səbəbləri seçki mühitinin olmaması, bələdiyyələrin səlahiyyətlərinin olduqca məhdud olması və nüfuzlu müxalifət partiyalarının seçkilərdə iştirak etməməsidir. Bununla yanaşı 9 fevral 2020-ci ilə növbədənənar parlament seçkilərinin təyin edilməsi nəticəsində iki seçki dövrü üst-üstə düşərək, növbədənənar parlament seçkiləri daha çox maraq kəsb etməyə başlayıb.

MSK-nın məlumatına görə, namizədlərə təşviqat kampaniyası aparmaq üçün 3500-ə yaxın məkan ayrılıb ki, onların təxminən 1700-dən çoxu açıq, qalanları isə qapalı məkanlardır. Artıq həmin ünvanların DSK-ların lövhələrində asıldığı bildirilib.¹⁷ Bununla belə MSK məkanların siyahısını paylaşmayıb, sadəcə məkanların sayı ilə bağlı ümumi rəqəm açıqlamaqla kifayətlənib.

SMDT müşahidəçilərinin apardığı monitorinq göstərir ki, ölkə üzrə az sayda namizəd seçicilərlə görüş və toplantılar keçiriblər. Bəzi görüşlər isə çox məhdud sayda və əsasən seçicilərlə ayrılan məkanlardan kənarında baş tutub. Müsahiblərin əksəriyyəti bunun bələdiyyə seçkilərinə marağın olmaması ilə izah edib.

8.2. Seçkiqabağı təbliğat kampaniyasının təşviqat materialları vasitəsilə təşkili

---

¹⁷ MSK sədri: "Namizədlərin seçkiqabağı təşviqatlarının aparılması üçün 3500-ə yaxın yer ayrılıb", APA TV, https://www.apa.az/az/daxili_siyaset/MSK-sdri:-%22Namizdlrin-secki-qabagi-tsviqatlarinin-aparilmasi-ucun-3500-yaxin-yer-ayrilib%22-561356

Bəzi dairələrdə təbliğat kampaniyası dövründə təşviqat lövhələrinə vurulan plakatların sayı çox məhdud olub. Bəzi seçki məntəqələrində isə lövhələr tamamilə boş olub.¹⁸¹⁹

Təşviqat lövhələrin təhsil müəssisələrinin həyətində yerləşdirilməsi halları geniş yayılıb. Ancaq bu hal təhsil müəssisələrinin həyətinə yad şəxslərin girişinə məhdudiyətlər səsbindən seçicilərin namizədlərə, onların platformalarına çatımlılığını məhdudlaşdırıb. Məsələn, **22 sayılı Nəsimi seçki dairəsinin 21 və 22 sayılı seçki məntəqələri** Azərbaycan Tibb Universitetinin binasında yerləşir və universitetin həyətində məntəqələrin qarşısında iki təbliğat lövhəsi var. Amma universitetin həyətinə müəllimlər və tələblər xaric digər şəxslərin girişinə icazə verilmir.

Bəzi yerlərdə təşviqat lövhələrinə vurulan fotolar cırılıb və ya hansısa formada məhv edilib. **23 sayılı Nəsimi-Səbail seçki dairəsinin 12 sayılı MnSK-nın, 113 sayılı Şəki Şəhər Seçki Dairəsinin 16 sayılı MnSK-sının** qarşısındakı təşviqat lövhəsinə yapışdırılan namizədlərin şəkilləri cırılıb. **10 sayılı Binəqədi üçüncü seçki dairəsi** ərazisində də oxşar hal qeydə alınıb. **61 sayılı Neftçala seçki dairəsinin 33 sayılı MNSK-nın** qarşısında yerləşən lövhədə namizəd Vəfa Nağının plakatu cırılıb. Namizəd plakatın hazırki bələdiyyə sədrinin tapşırığı ilə qoparıldığını bildirib.

Bəzi hallarda təşviqat lövhəsinə plakat yapışdırmaq istəyən şəxslərə polis, komissiya üzvləri və məktəb direktorları tərəfindən maneçilik törədilməsi halları qeydə alınıb. **23 sayılı Nəsimi-Səbail seçki dairəsi** ərazisində Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyasından namizəd olan Ceyhun Əmirxanlının nümayəndələrinin lövhəyə plakat yapışdırmasına polis maneçilik törədib. **31 sayılı Suraxanı birinci seçki dairəsində** namizəd kimi qeydiyyatdan keçən video-blogger Mehman Hüseynovun 275 sayılı orta məktəbin həyətindəki lövhəyə plakat yapışdırmasına məktəb direktoru mane olub.

31 sayılı Suraxanı ikinci seçki dairəsində yerləşən Qaraçuxur bələdiyyəsinə namizədliyini irəli sürmüş video-blogger Mehman Hüseynovun şəkilləri təşviqat dövrü bitmədən Qaraçuxur bələdiyyəsi ərazisində yerləşən təşviqat lövhələrindən qoparılıb. Blogger tərəfindən çəkilən videogörüntülərdə bəlli olub ki, pozuntu birbaşa hazırki Qaraçuxur bələdiyyə sədrinin göstərişi ilə törədilib. Bununla bağlı blogger müvafiq DSK-ya şikayət edib.

8.3. Seçkiqabağı təşviqatın mediada təşkili

MSK-nın məlumatına görə, ödənişli seçkiqabağı təşviqatda iştirak etmək üçün 8 agentlik, 6 qəzet, 5 televiziya və radio MSK-ya müraciət edib.²⁰ Ancaq bələdiyyə seçkilərinə marağın az olması, bunun qarşılığında ödənişli təşviqat qiymətlərinin yüksək olması namizədlərin ödənişli təbliğatdan faktiki olaraq imtina etməsinə səbəb olub. TV-lərdə bələdiyyələrlə bağlı debatlar və müzakirələr cüzi sayda keçirilib. Bələdiyyə seçkilərində iştirak edən azsaylı ictimai fəallar isə təbliğatlarını əsasən sosial media, xüsusilə Facebook üzərindən qurublar.

¹⁸ <https://bit.ly/34TqWXR>

¹⁹ <https://bit.ly/2QmPhjA>

²⁰ Ödənişli seçkiqabağı təşviqata qoşulması ilə bağlı MSK-ya məlumat təqdim etmiş KİV-lər – 2019 <https://bit.ly/2sDss2A>

8.4. Seçkiabağı təşviqat dövründə təzyiqlər

SMDT seçkiabağı təşviqat dövründə bəzi namizədlərə və müşahidəçilərə yerli icra hakimiyyətləri orqanları, DSK və MnSK üzvləri, o cümlədən bələdiyyələr əməkdaşlarının təzyiq hallarını qeyd alıb.

61 sayılı Neftçala seçki dairəsi ərazisində Xolqaraqaşlı kənd bələdiyyəsinə namizəd Vəfa Nağı MSK-ya zəng edib şikayət etdiyi üçün təzyiqə məruz qalıb. Namizəd MSK-ya şikayətində bildirib ki, bu bələdiyyə üçün seçkinin keçirildiyi 33 sayılı MnSK-nın sədri kənd bələdiyyəsi sədrinin bacısı oğludur, bu qohumluq əlaqəsi seçki komissiyasının tərəfsizliyini şübhə altına alır. Bu şikayəti ilə bağlı Vəfa Nağıya özünü DSK sədri kimi təqdim edən bir şəxs zəng edərək, onu MnSK-ya çağırıb. MnSK-nın binasında isə DSK sədri, MnSK sədri və kəndin hazırki bələdiyyə sədri də daxil olmaqla 7-8 adam fəala qarşı aqressiv davranaraq, onunla bağlı polisə şikayət edəcəklərini bildiriblər.

10 sayılı Binəqədi üçüncü seçki dairəsində yerləşən Binəqədi qəsəbə bələdiyyəsinə namizəd Rəbiyyə Məmmədova DSK-ya çağıraraq təhdid edilməsi ilə bağlı məlumat verib. Fəal qəsəbənin problemlərini işıqlandırdığı, bu barədə mətbuata açıqlamalar verdiyi üçün DSK-da təhdid edildiyini, həmçinin üçüncü şəxslər vasitəsilə hədə-qorxu gəldiyini bildirib.

102 sayılı Samux-Şəmkir seçki dairəsi ərazisində müşahidəçi Ülfət Hüseynova Samux rayon İcra Hakimiyyətindən zəng edilərək, ondan monitorinqi dayandırması tələb edilib və fəaliyyəti “dövlətin işinə müdaxilə” kimi dəyərləndirilib.

111 sayılı Zaqatala-Balakən seçki dairəsi ərazisində yerləşən Danaçı bələdiyyəsinə YAP-dan olan namizədlərlə görüş üçün dövlət büdcəsindən maliyyələşən müəssisələrə rayon icra hakimiyyətindən zəng edilərək işçilərin məcburi iştirakı tələb edilib. Nəticədə 1, 2, 3 sayılı orta məktəblərin, eləcə də tibb məntəqəsinin və poçt şöbəsinin əməkdaşları zorla görüşə aparılıb.

IX. Seçki günü müşahidə

Səsvermə seçki günü MSK-nın müəyyən etdiyi 5049 məntəqədə həyata keçirilib.²¹ SMDT seçki günü 125 seçki məntəqəsində fəaliyyət göstərən müşahidəçilərdən daxil olan məlumatlar əsasında seçki məntəqlərinin açılması, səsvermə və səsərin sayılması prosesinin monitorinqini aparıb.

9.1. Müşahidə metodologiyası və müşahidəçilərin yerləşməsi

---

²¹ MSK Bələdiyyə seçkilərinin dekabrın 23-də keçirilməsini qərara alıb
<http://www.msk.gov.az/az/newsmsk/1036/>

SMDT Statistika Əsaslanan Müşahidə (SƏM) metoduna əsasən seçki günü üçün təsadüfi yolla seçilmiş seçki məntəqələrində müstəqil müşahidəçilərin yerləşməsinə təmin edib. SƏM metodologiyası üzrə müşahidə dünyanın bir çox ölkələrində seçki günü dəqiq və operativ məlumatların verilməsi üçün istifadə olunur. Məlumatlar seçki məntəqələrinin rəsmi statistikasına əsaslanan təmsilçilik yolu ilə qəbul olunub və cüzi xəta səviyyəsi seçki günün müşahidə prosesinin təhlili üçün yetərli məlumatı təmin edir.

Seçki günü SMDT 142 nəfər müşahidəçi ilə bütün ölkə ərazisində seçki günü - səsvermə və səsərin sayılması prosesini izləyib. Bu hesabatda SƏM üzrə milli təmsilçilik gözlənilməklə və təsadüfi yolla seçilmiş 125 seçki məntəqəsindən əldə olunan məlumatlar daxil edilib. Məlumatlar məntəqələrin açılması və zəruri avadanlıqlarla təchiz edilməsi, səsvermə, seçici fəallığı, səsərin sayılması və nəticələrin elan edilməsi mərhələlərini əhatə edib.

Müşahidəçilərə təqdim olunan vahid anket əsasında məlumatlar gün ərzində 5 dəfə - seçki məntəqələrinin açılması, seçici fəallığı, səsvermə və səsərin sayılması proseslərinin nəticələri üzrə SMS və Facebook Messenger vasitəsilə toplanıb. Müşahidəçilər həmçinin seçki pozuntularını əks etdirən foto və videoları WhatsApp vasitəsilə göndərirlər.

9.2. Müşahidəçilərin məntəqələrə daxil olması və onlara təzyiqlər

Seçki günü SMDT ilə əməkdaşlıq edən bəzi müşahidəçilərə seçki məntəqlərində müşahidə aparmağa imkan verilməyib. Gün ərzində seçki məntəqələrinin təxminən 24 faizində müşahidəçilərə maneələr yaradılıb. Bəzi müşahidəçilər psixoloji və fiziki təzyiqlə məruz qalıblar, bəzi hallarda seçki məntəqələrindən zorakılıqla çıxardılıblar.

Məsələn, **12 saylı Qaradağ-Binəqədi-Yasamal seçki dairəsinin 21 saylı seçki məntəqəsində** müşahidəçi İbrahim Cahangirli video çəkiliş apardığı üçün başqa bir müşahidəçinin təzyiqinə məruz qalıb. Ondan video çəkilişi dayandırmaq tələb edilib və Cahangirli bundan imtina etdikdə mübahisə yaranıb. Bu zaman MnSK sədri polis çağıraraq hər iki müşahidəçini məntəqədən uzaqlaşdırıb.

14 saylı Xəzər seçki dairəsinin 33 saylı seçki məntəqəsində Elçin Hümətzadə səsərin sayılmasını yaxından müşahidə etmək istəyib, ancaq MnSK sədri buna icazə verməyib və onu məntəqədən çıxarmaq üçün polis çağırıb. Ancaq müşahidəçi səsvermənin nəticələri ilə bağlı protokolu almadan məntəqəni tərk etməyəcəyini bildirib və yekun protokolu aldıqdan sonra məntəqəni tərk edib.

9.3. Məntəqələrin qurulması və açılışı

Əksər seçki məntəqələrində qanunla müəyyən edilmiş vaxtda, yəni saat 8-dən etibarən səsvermə başlanıb. Ancaq seçki məntəqələrinin 6.4 faizində səsvermə prosesi gec başlayıb.

Bəzi seçki məntəqələri zəruri avadanlıqlarla təchiz olunmayıb və bəzi məntəqələrdə seçki iştirakçılarının zəruri məlumatlarla təmin olunmasında çatışmazlıqlar qeydə alınıb:

- Seçki məntəqələrinin 6.4 faizinin quruluşu səsvermə prosesini müşahidə etmək üçün əlverişsiz olub.
- Seçki başlayarkən seçki məntəqələrinin 10.4 faizində seçki qutularının boş olması seçki məntəqəsində olan şəxslərə nümayiş olunmayıb.
- Seçki məntəqələrinin 29.6 faizində qeydiyyatda olan seçicilərin sayı səsvermə prosesi başlamazdan əvvəl elan olunmayıb;
- Seçki məntəqələrinin 26.4 faizində daşınan qutularda səs vermək üçün müraciət edən seçicilərin sayı öncədən elan olunmayıb;
- Seçki məntəqələrinin 30.4 faizində bülletenlərin sayı səsvermə prosesi başlamazdan əvvəl elan olunmayıb;
- Seçki məntəqələrinin 11.3 faizində seçici siyahıları məntəqənin qarşısında yerləşdirilməyib;
- Namizədlər və seçki bülletenlərinin doldurulması barədə məlumat lövhəsi seçki məntəqələrinin 10.5 faizində çatışmayıb;

9.4. Səsvermə prosesi

Müşahidəçilər ölkə ərazisində səsvermə prosesinin təşkili zamanı xeyli sayda qanun pozuntuları aşkarlayıblar. Bu pozuntular səsvermənin nəticələrini şübhə altına alan və qanuniliyinə xələl gətirən ciddi və təkrarlanan qanun pozuntuları olmaqla aşağıdakı qaydada qruplaşdırılıb:

Pozuntunun növü	Seçki məntəqələrinin faizləri
Adı seçici siyahısında olmayan seçicilərin səsverməsi	45.1%
Bir şəxsin bir neçə dəfə səsverməsi	42.6%
Seçki qutularına topa bülletenlərin atılması	45.1%
Seçicilərin qrup şəklində məntəqəyə gətirilməsi	46.7%
Seçicinin barmağının gözəgörünməz mürəkkəb üçün yoxlanmaması	55.7%
Seçici siyahısını imzalamadan səsvermə halları	24.6%
Səsvermənin gizliliyinin pozulması	46.9%

Bu cür qanun pozuntularını SMDT 11 aprel 2018-ci ildə keçirilən növbədənənar prezident seçkilərində də qeydə alıb və pozuntuların təkrarlanması ötən müddət ərzində səsvermə təcrübəsinin dəyişmədiyini göstərir.

9.5. Seçki məntəqələrində səsərlərin sayılması və nəticələrin açıqlanması

Səsvermə başa çatdıqdan sonra bəzi seçki məntəqələrində müşahidəçilər təzyiqlərlə üzləşib və ümumilikdə 4 müşahidəçi seçki məntəqəsindən uzaqlaşdırıldığını bildirib.

Səsərlərin sayılması prosesi zamanı müşahidə edilən aşağıdakı növ qanun pozuntuları səsərlərin sayılması prosesinin şəffaflığını şübhə altına alıb:

- Seçki məntəqələrinin **17.5 faizində** səsərlərin sayılması prosesi şəffaf olmayıb.
- Seçki məntəqələrinin **43.9 faizində** protokolların surəti müşahidəçilərə verilməyib.
- Seçki məntəqələrinin **17.5 faizində** kənar şəxslər səsvermə və səsərlərin sayılması zamanı prosesə müdaxilə edib

SMDT həmçinin seçki məntəqələrinin 8.8 faizində səsvermə və səsərlərin sayılması prosesinin dayandırılıb yenidən başladığını, bununla da səssayma prosesinin fasiləsizliyi qaydasının pozulduğunu müəyyən edib.

Müşahidəçilərin verdiyi məlumatlara əsasən seçki məntəqələrinin 58.4 faizində səsvermə nəticələri protokolda düzgün əks olunmayıb və bu yetərinə ciddi göstərici olmaqla səsvermənin nəticələrinin həqiqiliyini şübhə altına alır.

9.6. Seçici fəallığı

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər səsvermədə iştirak etmiş seçiciləri sayaraq ayrıca hesablama aparıblar. Müşahidəçilərdən toplanan məlumatlar MSK-ın veb sahifəsində yerləşdirilən rəsmi rəqəmlərlə müqayisə olunub və SMDT-nin qeydə aldığı seçici fəallığı rəsmi rəqəmlərdən əsaslı şəkildə aşağı olub. Bununla yanaşı MSK əvvəlki seçkilərdən fərqli olaraq hər bir seçki məntəqəsi üzrə seçici fəallığını açıqlamayıb, bununla bağlı məlumatlar yalnız Dairə Seçki Komissiyalarında açıqlanıb. Ancaq DSK-ların məlumatları ictimaiyyət üçün əlçatan olmadığından şəffaflıq prinsipi pozulub.

SMDT-nin müşahidə etdiyi seçki fəallığı ilə rəsmi rəqəmlər arasında fərq gün ərzində davamlı olub:

Vaxt	MSK rəsmi seçici fəallığı	SMDT hesabladığı seçici fəallığı	Xəta səviyyəsi *
10:00	8.5%	5.6%	0.7%
12:00	18.1%	11.2%	1.1%
15:00	26.9%	16.6%	1.8%
17:00	30.6%	19.1%	1.8%
19:00	32.7%	21.3%	1.9%

**95% Etimad
səviyyəsi*

SMDT əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi seçici fəallığı üzrə uyğunsuzluğun və MSK-nın açıqladığı rəsmi məlumatın seçki məntəqələrində seçki qutularına toplu bülletenlərin atılması, adları seçici siyahısında olmayanların səsverməyə buraxılması halları nəticəsində süni şəkildə yaradıldığını bildirir.

X. Nəticə və Təvsiyələr

SMDT 23 dekabr 2019-cu il bələdiyyə seçkilərinin uzunmüddətli müşahidəsi üzrə ilkin nəticələr əsasında aşağıdakı rəyə gəlib və təvsiyələr müəyyən edib:

Nəticələr:

- 2018-ci il növbədənkənar prezident seçkisindən ötən müddət ərzində ölkədə siyasi fəaliyyət imkanları artmayıb, siyasi motivlərlə həbs edilən şəxslərin sayı azalmayıb, həmçinin söz və mətbuat azadlığı, birləşmək və sərbəst toplaşmaq azadlığı yönündə məhdudiyətlər artaraq bələdiyyə seçkiləri dövründə gerçək rəqabət mühitinin yaradılmasına imkan verməyib;
- Namizədlərin qeydiyyatı ilə bağlı imzatoqlama prosesi üzrə çətinlikləri qeydə alınmasa da, yerli icra hakimiyyətləri təmsilçilərinin bəzi namizədlərin lehinə imzaların toplanmasına cəlb olunduğu müşahidə olunub;
- Seçkiqabağı təşviqat kampaniyasında namizədlər arasında bərabər və rəqabətli siyasi şərait təmin olunmayıb. Bu proses əsasən alternativsizlik şəraitində keçib və təşviqat seçicilərin kütləvililiyi ilə müşayiət olunmayıb;
- Seçki komissiyalarının fəaliyyətində ənənəvi çatışmazlıqlar qeydə alınıb. MSK seçki prosesinə kənar müdaxilələrin qarşısının alınması, namizədlər və müşahidəçilərə qarşı təzyiqlərin önlənməsi ilə bağlı səylər göstərməyib;
- Seçki günü ölkə üzrə seçki məntəqələrində səsvermə zamanı ciddi qanun pozuntuları, xüsusən də bir şəxsin bir neçə dəfə səs verməsi, seçicilərin səsverməyə inzibati resurslardan istifadə olunmaqla gətirilməsi, müşahidəçilərə təzyiqlər və saxta bülletenlərdən istifadə halları qeydə alınmış, bununla da bir çox seçki məntəqələrində səsvermənin nəticələrinin həqiqiliyinə əsaslı şübhələr yaranıb;
- 23 dekabr 2019-cu il bələdiyyə seçkiləri bərabər və həqiqi rəqabət imkanları olmadan, qanun pozuntuları, milli qanunvericiliyin və beynəlxalq standartların pozulması şəraitində baş tutaraq, azad və ədalətli hesab oluna bilməz;

Təvsiyələr:

- Seçki komissiyaları qanun pozuntuları ilə bağlı cavabdeh şəxslərin müəyyən olunması və məsuliyyətə cəlb olunması üçün hesabatlı davranmalı, qanunla üzərinə düşən vəzifələri icra etməlidir;
- İfadə azadlığı, sərbəst toplaşmaq və birləşmək hüququnun təmin edilməsi yönündə hakim siyasi iqtidar siyasi iradə nümayiş etdirməli, dövlət-vətəndaş münasibətlərində siyasi gərginliyin aradan qaldırılması üçün siyasi təqibləri və təzyiqləri dayandırmalı, siyasi məhbusların azad edilməsini təmin etməlidir;
- Seçki Məcəlləsinin yerli ictimai-siyasi təşkilatlar, habelə Avropa Şurasının Venesiya Komissiyasının təvsiyələri əsasında təkmilləşdirilməsi, eləcə də Azərbaycanda yerli

özünüidarəçilik institutun səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi üçün Avropa Yerli Özünüidarə Xartiyasının tələblərinə əməl olunması yönündə siyasi iradə nümayiş etdirilməlidir;

- Seçki komissiyaları gələcəkdə seçki prosesində aşkarlığın təmin olunması ilə bağlı səy göstərməli, bütün vətəndaşların seçki prosesini heç bir təzyiq olmadan müşahidəsi üçün şərait yaratmalıdır.

SMDT İdarə Heyəti
2019-cu il

Bakı şəhəri 24 dekabr

Əlaqə: E-poçt: emc.az2001@gmail.com

Veb səhifə: www.smdtaz.org

Twitter: [SMDT_EMDS](https://twitter.com/SMDT_EMDS)